

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto IV.

Ljubljana, svečan 1908.

Štev. II.

VSEBINA:

V. M. Zalar: Svobodna šola.

Korotanski: O politični organizaciji dijaštva.

O veri in verstvu.

Listek.

Priloga.

Ponatis dovoljen le z navedbo vira.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja »Omladine« je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

RAZNO.

Ocena „Svobode“. Kako cenijo najnovejše svobodomiselnost narodno-napredno glasilo lastni pristaši, o tem nas je poučil občni zbor akademičnega društva „Triglav“ v Gradcu, kjer se je z veliko večino odklonila „Svoboda“ kot oficijelno glasilo nar.-naprednega dijaštva — zaradi nezrelosti! V prvi številki „Svobode“ čitamo poziv na odbore „naših društev“, da pomečejo one člane, ki so proti „Svobodi“, čez prag. Pričakujemo torej v Gradcu vsak moment katastrofe — purifikacije. Vprašanje je le — v koliko se bodo odbori pokorili povelju „Svobode“. Nam in našim prijateljem pa je ta pojav potrdilo sodbe, ki smo jo izrekli o svobodomiselnost-narodno-napredni „Svobodi“. Veseli nas le, da soglašajo z nami tudi trezni nasprotniki.

Počitniški vseučiliški kurzi. „Zaveza avstrijskih jugoslov. učiteljskih društev“ namerava prirediti v glavnih počitnicah vseučiliške kurze ter pozivlja učiteljstvo, da se zglašijo, ker je prireditev odvisna od števila slušateljev. Idejo pozdravljamo kar najtopleje in želimo, da ne ostane prireditev omejena zgolj na učiteljstvo, ampak se je vdeleži v kar najobilnejšem številu tudi druga slovenska inteligenca — zlasti tudi slovensko dijaštvo. O slovanskih vseučiliških kurzih bomo še spregovorili.

Odrto pismo gosp. cand. prof. Ivanu Steblovniku, rednemu članu „Triglava“ v Gradcu. Na obč. zboru akad. podružnice „Družbe sv. Cirila in Metoda“ dne 6. decembra 1907 ste mi po mojem odhodu javno očitali, da sem „paktiral z Zarjani in jih skušal pridobiti za Taborjansko listo“. Ker smatram za osebno žaljenje, ako se mi očita kaj sličnega, obrnil sem se seveda nemudoma na Vas in Vas prosil za tozadevni dokaz ozir. zahteval od Vas zadoščenja. Nato se je razvila mej nama kratka korespondenca, katero iz popolnoma prostih razlogov objavljam dobesečno, v teku katere pa niste Vi ne le ničesar dokazali, ampak celo na takšen način psovali, da ste me naravnost izzivali, da Vam tukaj javno očitam, da ste v zgoraj omenjenem slučaju lagali in Vas še posebej pozivljam, da me tožite. — Slovensko javnost, posebej še slovensko dijaštvo vseh struj pa prosim, naj pazno prečita predvsem zadnje pismo te korespondence. Potem se bo o marsičem prepričala, česar doslej še ni verjela!

Naj slede pisma!

Moje pismo gospodu Steblovniku:

Velecenjeni!

V Nem. Gradcu, dne 9. dec. 1907.

Povedalo se mi je, da ste Vi na občnem zboru akademične podružnice dne 6. t. m., potem ko sem že odšel trdili, da sem jaz agitiral mej Zarjani in sklepal z njimi zvezo glede akademične podružnice. — Pozivljam Vas torej, da svojo trditev dokažete, drugače sem primoran izjaviti, da ste vedoma govorili neresnico. Preskrbel bom, da bodo v slučaju, če Vi svoje trditve ne dokažete ozir. mi ne daste popolnega zadoščenja, zvedeli o Vašem kavalirskem postopanju vsi člani akademične podružnice.

Spoštovanjem cand. jur. Milan Korun m. p.

Velecenjeni!

Gradec, dne 11. dec. 1907.

Odgovarjaje na Vaše cenjeno pismo od včeraj, morem le z začudenjem konstatovati, da obžalujem Vaš slab spomin, vsled katerega se ne spominjate več, kaj ste tik pred volitvami v kavarni „Wien“ poleg biljarda, na katerem sem ravno igral, govorili z gosp. K. (v originalu je celo ime, katero sem pa okrajšal), in pozneje nižje v spodnjem delu kavarne z

SVOBODNA ŠOLA.

Iz govora fil. V. M. ZALARJA na celjskem shodu.*)

O d naprednega človeka zahtevamo, da se orijentira v vseh vprašanjih, ki mu jih stavlja današnja doba in da v vseh vprašanjih zavzame stališče napredka. „Svobodna šola“ je eno onih vprašanj, ki danes z vehementno silo trkajo na vrata. Nad vse umestno je torej bilo, da se je tudi razgovor o tem predmetu stavil na dnevni red II. slov. narodno-radikalnega shoda, še več, bila je to direktna dolžnost prirediteljev shoda.

Veliki pomen šolske vzgoje je danes splošno pripoznan. Zato ni čudno, da različne institucije, razni interesentje bijejo ravno za šolo ljut boj. Ali pri tem se zapostavlja pravi cilj šole, ki nima biti nič drugega kot oni zavod, v katerem se tradirajo pridobitve človeštva, ne da bi se pri tem kršil svobodni razvoj učencev, oni zavod v katerem se vzgajajo koristni in etično popolni člani človeške družbe. Eo ipso je to že tudi svobodna šola. Danes šola ni več to, kar bi morala biti, danes jo imata v oblasti dva faktorja, ki zahtevata, da služi v prvi vrsti njima: cerkev in država. Cerkvi in državi je v prvi vrsti ležeče na tem, da si vzgojita — ne ljudij — ampak nositeljev gotovih idej, podložnikov gotovih avtoritet. To se s pojmom šole ne združuje, zato je treba, da se te nezdrave razmere odstranijo, da se šola vrne šoli.

Če bližje premotrimo celo vprašanje, vidimo, da je jako komplicirano. Cel kompleks vprašanj je pred nami, cela vrsta je zahtev, ki jih stavljamo imajoč pred očmi idealno šolo. Predvsem zahtevamo za učenca svobodni razvoj njegovih zmožnostij, t. j. na eni strani odstranitev vsega tega, kar tak razvoj ovira ter vpeljavo tega, kar ga pospešuje. In tu je naša kardinalna zahteva, da bodi poučevalni jezik na vseh šolah in v vseh predmetih materinski jezik. Z govorom je dana podlaga celemu velikanskemu napredku človeštva, govor je nositelj vse kulture, vsa človeška moč je v govoru. Jezik ni nič drugega kakor posebna oblika govora. Logično konsekvenco tega glede na šolo je izpeljal že pred 3 stoletji slavni češki pedagog Jan Amos Komenský: zahteval je, da bodi materinski jezik podlaga poučevanju. Ali do danes to načelo v naši ljubljeni Avstriji še ni prodrlo,

*) Cenjeni čitatelji naj nam ne zamerijo, da še le danes prinašamo izveček iz referata na II. nar.-rad. shodu — krivdo naj tudi v tem slučaju pripisujejo pomanjkanju prostora.

kar ravno mi Slovenci najbridkeje občutimo. — Kakšne so sicer razmere na teh pseudo-naših šolah, ve vsak od nas. V pogosto tesni, zaduhli sobi sedi oziroma tlači se po 80 in še več učencev. Kakšen je pri tem pouk, to si lahko predstavljamo. Ni mogoče, da bi se učitelj bavil z vsakim posameznikom, ni mogoče, da bi ljubeča roka vzgojiteljeva gojila individualne zmožnosti gojenčeve. Nešteto zmožnih glav izgubljam o vsled te šablonske vzgoje. In koliko je vreden en sam zmožen človek, to vemo ceniti ravno mi Slovenci, kot malokdo drug. Ena naših najnujnejših šolskih zahtev mora biti torej: omejitev števila učencev v enem razredu.

Moderna doba je prinesla načelo, da izobrazba ne sme biti odvisna od premožnosti ali nepremožnosti. V teoriji se temu načelu pač nikdo več ne upira — praksa je drugačna. Visoke šolnine, dragi učni pripomočki onemogočajo nepremožnemu, da bi študiral. Sedanji sistem oproščenja šolnine je nezadosten; vrhutega pa so — osebno na visokih šolah — visoke takse, od katerih ni oprostitve. Kdor na pr. ne more vplačati 240 K, ne more postati doktor filozofije, pa naj je še tak učenjak. Zato zahtevamo, da se odpravi vsa šolnina in vse takse na vseh šolah, od najnižje do najvišje. Dalje zahtevamo, da se iz javnih sredstev dajejo nepremožnim učencem učila, ozir. prispevki za učna sredstva.

Dozdaj smo se ozirali le na objekt vzgajanja, na gojenca. Imamo pa seveda tudi glede subjekta poučevanja, glede učitelja svoje zahteve. Danes je splošna izobrazba učiteljstva, kakor jo nudi učiteljsiše, nezadostna. Predvsem pa je nezadostna njegova pedagoška izobrazba. Na učiteljsišču se čuje danes malo ali nič o antropologiji, sociologiji, psihologiji, pedopsihologiji, pedagogiki, etiki, estetiki i. t. d. — in vendar so to polja, na katerih se mora vsak dober učitelj orijentirati. Zahtevamo torej za učiteljstvo višje izobrazbe, ki pa seveda mora biti svobodna ter v znanstvenem oziru na višini dobe. Vem, da je naše učiteljstvo vkljub velikim nedostatom učiteljsišča izobraženo, ali zaželenih uspehov pri pouku ni, ker so mu vezane roke, da se ne more svobodno gibati. Današnja šola je ukovana v neštete fermane, naredbe, ukaze, odloke, i. t. d. i. t. d., ki popolnoma onemogočajo učitelju, da bi ravnal tako, kakor mu velewa njegov pedagoški takt. Naj-li učitelj vzgaja svoje gojence tako, da bodo na vsako stran neodvisni, mora biti sam neodvisen — ne samo pedagoško neodvisen, temveč tudi znanstveno. Danes govoriti o znanstveni neodvisnosti učitelja je utopija. Spominjam le na ona mesta v starem zakonu, ki govore znanosti dijametralno nasprotni stvari: stvarjenje sveta ali znani „čudež“, ko se je na povelje Jozue ustavilo solnce na nebu — tu mora učitelj ne-le molčati, ampak mora direktno govoriti proti svojemu prepričanju, mora lagati — in laž v vzgoji? — Znanost se nikdar in pod nobenimi pogoji ne more prilagoditi kakim verskim bajkam. Tako nastaja konflikt: to kar bi povedal v eni uri učitelj, podrli bi mu v drugi uri katehet in narobe; to je pa pedagoško popolnoma nedopustno; edina rešitev iz tega konflikta je: Verstvo mora iz šol ven, to je ortodoksno cerkveno verstvo. Za učiteljstvo pa zahtevamo popolno neodvisnost razuma in pedagoške metode. Roko v roki

s tem mora iti državljanska svoboda. Klerikalizem je bil, ki je z onimi znanimi besedami § 54: „Ko bi vedenje učiteljevo izven šole žalilo dostojnost učiteljskega stanu, rabila se bodo disciplinarna sredstva neglede na sodno preganjanje“ — nastežaj odprl šolska vrata svojemu nečednemu namenu: spraviti pod sebe oni faktor, ki je v šoli najodločilnejši. Brezštevilne klerikalne denunciacije so nasledek tega paragrafa. Učitelj je tisti, ki do danes državljansko ni enakopraven drugim stanovom. Zato zahtevamo odstranitev zloglasnega § 54, zahtevamo državljansko enakopravnost učiteljstva z drugimi stanovi. Treba pa je dalje, da je učitelj tudi gospodarsko popolnoma neodvisen. Gospodarska neodvisnost nujno izpopolnjuje razumovo, pedagoško in državljansko neodvisnost. Časi gospodarske odvisnosti učiteljstva niso še minili. Nujno potrebno je, da se plače učiteljem zvišajo, da se jim zasigura eksistenca, ki jim bo omogočala, da se bodo mogli posvetiti z vso vnemo vzgoji novega pokolenja.

Ozrimo se še na kratko na organizacijo in upravo šolstva. Naj citiram zahteve, ki jih je v tem oziru formuliralo moravsko učiteljstvo na svojem shodu v listopadu leta 1906 v Olomucu in kojih konečni cilj je šolska samouprava. Moravsko učiteljstvo pravi: „Zahtevamo reorganizacijo krajnih in okrajnih šolskih svetov; to naj bodo demokratični, konstitucionalni zbori postavljeni na temelju splošne, enake in tajne volilne pravice. Vse delovanje v teh zborih mora biti javno in podrejeno javni sodbi. V njih naj bo enakomerno zastopano učiteljstvo in drugo prebivalstvo, da ne bo niti jeden niti drug stan vladal na škodo šoli. Šolski sveti naj bodo prosti cerkvenega vpliva“. Na eni strani je torej treba, da pridejo v te korporacije strokovnjaki-učitelji, na drugi pa ljudstvo, kot tisti, ki šoli izroča svojo deco. — Reforma šolske uprave bi bila obenem tudi prvi korak k izvršitvi glavnega našega cilja: k ločitvi šole in cerkve. To je najprimitivnejša zahteva. Konflikt med svobodno in konfesijonalno šolo je temeljnega značaja. Saj je naloga konfesijonalne šole, da vsili človeku gotovo konfesijo — proti njegovemu razumu, proti njegovi volji; svobodna šola pa zahteva svoboden razvoj posameznika. Svobodna znanost in konfesijonalno verstvo pa se ne dasta spojiti, nepremostljiv prepad je med obema. Prepričani smo, da je empirija in le empirija podlaga znanstvenemu raziskavanju. Zato odklanjamo vse druge vire, predvsem pa odklanjamo razodetje. Tu znanstveno raziskavanje, tam avtoriteta: biblija, dogme, papeževa nezmotljivost i. t. d. Ali se da ta prepad premostiti? Ne, vsaj pošteno premostiti se ne da!

Kdo še ni čul o indeksu: index librorum prohibitorum. Poglejmo si ga: Kant, Descartes, Spinoza, Spencer, Malebranche, Comt, Diderot, La Metrie, Feuerbach, D'Alembert, Condillac itd. itd. — cela moderna filozofija na indeksu. In zdaj roko na srce — ali je mogoč mir med znanostjo in med ortodoksno dogmatičnim verstvom?

Za nas edino prava logična konsekvence je: divorcon — ločimo se; cerkveno verstvo mora iz šole ven! Ugovarja se, češ da je cerkev danes jedina zaščitnica morale, in da mora v interesu morale ostati cerkveno verstvo v šoli. Ne, nasprotno, ravno v interesu morale mora cerkvena vera

ven iz šol. Poglejmo le nazaj na srednjo šolo. Ne da se oddisputirati fakt, da na srednji šoli ogromen odstotek dijakov „izgubi vero“. Zakaj — tega ne bom raziskaval, če sodim po sebi in po svojih ožjih tovariših, je tej prikazni predvsem vzrok moj bivši katehet in Wapplerjeva „Katholische Glaubenslehre“. Tu konštatiram samo faktum in pristavljam kot karakteristikum, da se mi je nekoč nek ljubljanski četrtošolec pohvalil češ, pri nas v razredu samo dva še malo „verjameta“, vsi drugi nič. Profesorji sami tudi v ogromni večini nič vere nimajo. Ali vse to se mora prikrivati, vse to se mora tajiti. Vsak od nas, ki smo preživeli versko krizo, ve, kako težka je ta kriza, kako silno potrebuje tak fant-petošolec svetovalca, da mu v tej krizi svetuje. Nima ga. Profesor mora govoriti o rimskih legijah, o Cezarjevih mostovih, o življenjskem vprašanju ne sme. Ali ni to naravnost grozen status? Laž, hinavščina, kjer bi morala vladati največja odkritosrčnost? In to naj bo javna morala?

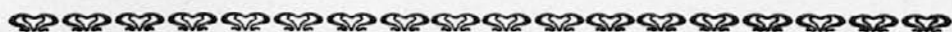
Ne trdim, da bi bilo z odstranitvijo vere iz šole storjeno vse, da bo šola vzgajala potem same kristalne značaje, samo vzor-ljudi. Ne — tako naiven nisem! Ali toliko trdim, da bi bil s tem odstranjen sistem neodkritosrčnosti, hinavščine in laži, ki danes ovladuje vse naše šolstvo, izvzemši visoke šole. Temu sistemu je treba napraviti konec ravno v interesu javne morale.

Ločitev cerkve od šole pa zahtevano tudi kot konsekvenco § 14. drž. osn. zakonov, kjer je izrecno rečeno: „Svoboda vere in vesti je vsakemu zagamčena“. Dokler pa bo imela cerkev privilegij, da ima v vsakem šolskem uradu svojega zastopnika, dokler se bo na naših šolah prisilno poučevalo ortodoksno verstvo, dokler bo naša šolska mladina siljena, da se udeležuje verskih vaj neglede na to ali kaj veruje ali nič, dotlej nima oni § 14. nobene praktične veljave, prav tako kakor je nima § 2. zakona z dne 25. maja 1868, vsled katerega cerkev ne sme imeti nobenega vpliva na poučevanje v šolskih predmetih izvzemši verstvo. Naj poskusi razlagati zgodovinar našim dijakom po svoji vesti in po svojem prepričanju o naši reformaciji in protireformaciji, o srednjeveškem papeštvu, naj jim pove, kdo je preganjal Prešerna, kdo je ubil Gregorčiča, kdo je sežgal Cankarjevo Erotiko, kdo je pognal na grmado Jana Husa in Giordana Bruna, kdo je dejal na indeks spise Galilejeve! — Ali pa vi naravoslovci — razlagajte našim dijakom znanstveno o postanku sveta, o postanku organizmov, o postanku človeka, pa bote brž videli, kakšno praktično vrednost ima oni § 2. Če hoče cerkev delati za svoje namene, če hoče propagirati svoje nauke, naj to dela tam, kamor to spada — v cerkvi; niti šola niti učitelj se ne bota v to vtikala, iz šole pa naj se odstrani.

Vem, da program, ki sem ga razvil ni lahko izvršljiv, ali izpeljiv je, če združimo vse svoje sile, da ga pomagamo uresničiti.

Druge so naloge, ki jih ima naše dijaštvo, druge, ki jih ima dijaštvo na Ruskem, druge zopet so naloge zapadnoevropskega dijaštva — ali je mogoče najti tu kak skupen princip, ali je mogoče postaviti temelj, na katerem se vedno in povsod lahko zida? Mislím, da! Boj za resnico je ona trdna podlaga na

katere naj se opira naše delovanje, boj za resnico je ona vez, ki nas spojuje z davno minulimi vekovi, ki nas spojuje s stoletji, ki bodo šele prišla. Del, faza tega boja je boj za svobodno šolo, ki naj ga slovensko narodno-radikalno dijaštvo smatra za sveto svojo dolžnost.

KOROTANSKI:

O POLITIČNI ORGANIZACIJI DIJAŠTVA.

Mi smo politična organizacija.

(Svoboda II, 1.)

Hočemo, da je dijaštvo neovisno i slobodno svakojakim stranačkim disciplinom, da lako kritički promatra sav naš pol. život.

(Uredn. Wilder, kot zastopnik hrv. napredne pučke stranke na sestanku hrv. napredne omladine.)

I.

Slovenci imamo že to smolo, da se med nami še vedno in vedno najdejo ljudje, ki smatrajo svojo malenkost vzvišeno nad vsak drug interes. So to ljudje, ki hočejo na vsak način uveljaviti svojo „individualnost“, in naj si bo tudi preko najprimitivnejših pojmov zdravega človeškega razuma. Njih v takozvanih „idejah“ vtelesena častihlepnost jim je najvišje načelo, ki se ga krčevito oprijemljejo in naj se stepejo pri tem tudi s svojo lastno pametjo. Torej pravcati moderni Herostrati. Med slovenskim dijaštvom so se našli Herostratu podobni elementi. Niso znali drugače utešiti svojega nagona, izvirajočega iz častihlepija, pa so šli in so si ustanovili — „organizacijo svobodomiselnega, narodno-naprednega dijaštva“.

Menda mi ni treba dokazovati, da mora imeti vsaka novo nastopajoča stranka oziroma struja tehtnejše in globokejše vzroke od momentanih „kapric“ ali, recimo, užaljenega samoljubja posameznikov. Temeljiti mora na prepričanju in interesu svojih pristašev. To je *conditio sine qua non* za vsako stranko ali strujo. Struja pa, ki nima zanesljive opore v tem glavnem in prvem predpogoju, nosi že eo ipso v sebi kal smrti in razpada. Isto velja pač tudi za „svobodomiselno, narodno-napredno“ strujo. Ako si pa njeni ustanovitelji tega niso bili v svesti in se tega morda tudi sedaj še ne zavedajo, potem si pač nikakor ne morejo lastiti slave treznih in razsodnih voditeljev.

Da sta med slovenskim dijaštvom dve struji, je rezultat dveh nasprotnih si svetovnih naziranj, dveh nasprotujočih si kulturnih stremljenj: na eni strani aprioristični klerikalizem, opirajoč se na duševno varušstvo, na drugi strani pravo svobodoljubje, izvirajoče iz etičnega stremljenja po resnici in

lepoti. A na kaj se opira novopečena, recte na novo se „oživljajoča“ stara liberalna struja? Začuvši o „reorganizaciji“ te struje, sem, odkritosrčno rečeno, z nestrpnostjo pričakoval razglasitve njenega programa; saj pri „starih hišah“ te struje o takem „programu“ sploh govora ni bilo. In glej čudo! „Svoboda“, ki je bila vendar od vsega začetka naperjena proti „psevdosvobodomiselni in frazerski“ narodno-radikalni struji, ona in ista „Svoboda“ se ni mogla povspeti do „svobodomiselnejše“ misije kakor do diletantskega kopiranja „psevdosvobodomiselnega“ narodno-radikalnega programa! A propos! Skoro bi jim bil učinil krivico. Vedeli so pač, da kopirani programi še ne opravičujejo njihove ekzistence, da bi tudi s svojim anahronističnim „borilskim stališčem“ kot neizogibnim namečkom ne zamogli opravičiti brezpotrebne in zato škodljivega cepljenja naprednih dijaških vrst. „Hier ist guter Rat teuer,“ bi rekel Nemec. „Svobodomiselna narodno-napredna organizacija“ je bila tu in zdaj je bilo na vsak način treba najti — „preporno točko“. Stikali so zdaj in iskali liki onemu, ki za svoj krožnik išče pečenke, ali tistemu nesrečnemu predsedniku, ki je po časniških inseratih iskal — društva, kateremu bi mogel predsedovati, in po napornem stikanju in iskanju se jim je res posrečilo iztakniti „rešilno desko“ v obliki apriorističnega strankarstva ali strankarskega apriorizma. In danes vsekakor lahko z zadovoljstvom konstatirajo, da so se srečno „individualizirali“. Če tudi njihova „individualnost“ na vse zadnje ne obstoja v ničemur drugem, kakor v tem, da so se prav nesvobodomiselno in nesvobodoljubno vpregli v jarem absolutne strankarske discipline, to je zanje kočno vendar irrelevantno. „Individualni“ so pa le in s tem punctum! „Viste izvenstrankarski, mi smo pa strankarski“, te besede so postale bojni „šlager“ novodobnih svobodomiselnih apostolov. No, previsoko smo cenili razsodnost in zdravi smisel slovenskega dijaštva, da bi se le za hip zamogli vdajati kakemu pesimističnemu razpoloženju vzpričo nastopajoče renesance trhlega „Ilirijansko-Triglavansko-Savanskega“ liberalizma. Naši liberalci so si dobro v svesti svoje notranje puhlosti, nejasnosti in razoranosti, zato pa postajajo kričavi in skušajo svojo notranjo pomankljivost prikrivati in nadomestovati z vnanjim sijajem in pompom. S tem morda res hipno imponirajo malim in nevednim, a naj bodo uverjeni, da s pompoznim ropotanjem trajno ne morejo navezati nase nobenega treznega slovenskega dijaka. To vse bi nas pustilo na vse zadnje hladnokrvne — vsakdo ima pač pravico, da se zabava po svoje! A dejstvo, da novoletna številka „Svobode“ kar oficijalno proglašča dijaško organizacijo za politično organizacijo, to dejstvo nas sili, da izpregovorimo ne morda v interesu naše struje, ki jo bo ravno ta čin najmanj omajal, temveč v interesu slovenskega naprednega dijaštva sploh v obrambo njega svobodnega razvoja resno in odkrito besedo, ne samo na adresu dijaške, marve sploh slovenske napredne javnosti. Drugod, kjer strankarski šovinizem še ni povsem pokvaril zdravega razuma, bi tudi drugi poklicani činitelji interes učeče se mladine drugače umevali,

kakor ga žal pri nas z nizkega stolička golega strankarskega egoizma. Da se n. pr. pri nas napreden in svobodomiseln dnevnik prav nič ne straši, z lahkomišno reklamo politično strankarstvo med slovenskim dijaštvom kar naravnost podpirati in razširjati, je žal le novo žalostno poglavje o naši dolini šentflorjanski.

Narodno-radikalna struja je iz vsega začetka vsikdar in povsod povdarjala svojo popolno neodvisnost od katerekoli naših političnih strank. Saj se je rodila v odporu proti indolentni strankarski blaziranosti ter se je postavila na stališče samopomoči in samoizobrazbe. Neodvisnost od političnih strank je in mora biti predpogoj vsaki svobodni in svobodomiselni dijaški struji. Uvažujè, da nam le popolna emancipacija od vsakojakega, torej tudi strankarskega apriorizma daje zanesljivo jamstvo, da se bo dijak res lahko svobodno in brez strankarskih ozirov razvijal, si je postavila narodno-radikalna struja izvenstrankarsko stališče jednim prvih svojih principov. Tega principa se je struja do zdaj vsikdar zvesto držala in ta princip jo naravno ostro loči od kateresibodi strankarske struje. In preko tega principa „združevati“ se ali sklepati gotove „kompromise“, recimo, z našo liberalno strujo, reklo bi se sankcionirati strankarski apriorizem.

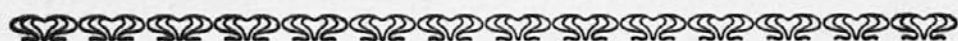
S tega stališča je pač le pozdravljati, da je eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva principijelno se izrekla zoper vsakoršno eventuelno „združevanje“ z liberalno organizacijo kot tako. — Nacijonalizem in svobodomiselnost ste vodilni ideji, ki združujeta dijaštvo v narodno-radikalni struji. Na kulturnih idejah sloni torej organizacija narodno-radikalnega dijaštva. Absurdno pa je, hoteti dijaštvo organizirati in diferencirati na podlagi strankarsko-političnih načel. Slovenski dijak je kot tak pač lahko naroden, to je njegova človečanska in socialna dolžnost, je tudi lahko svobodomiseln, saj je tudi svobodomiselnost v prvi vrsti le izvir čutnega stremjenja po duševni prostosti; absolutno nemogoče pa je, da bi dijak kot tak, torej kot individuum, ki se nahaja šele v duševnem razvoju, mogel imeti kakoršnokoli stalno in fiksirano politično naziranje, v kolikor namreč politične stranke niso samo zastopnice kulturnih idej, temveč v isti meri tudi gospodarskih interesov, in, recimo, tudi političnih načel v ožjem smislu besede. — Reklo bi se, zatiskati si oči pred resnico, ako bi hoteli tajiti, da narodnostna ideja kot taka — naj se me ne umeje napačno! — torej narodnost kot ideja brez praktične in realne podlage vedno bolj zgublja na privlačni sili. Ako je bila v dobi narodnega preporoda, v časih taborov že narodnostna ideja sama ob sebi strankotvorna, ako je bil n. pr. — kar je za tedanje dobo posebno karakteristično — eden tedanjih narodnih prvoboriteljev, goriški dr. Lavrič v pregorečem idealizmu celo toliko skrupulozen, da se mu je zdelo naravnost poniževalno in oskrunljivo za narodnostno idejo, pečati se v politiki z „vsakdanjimi življenskimi“ potrebami, pa se zdaj ravno v politiki bolj in bolj uveljavlja navidežno sicer materijalistično, a edino realno načelo: *primum vivere, deinde philosophari*;

ljudstvo hoče najprej živeti, potem pride šele drugo, saj se le gmotno zasiguran narod zamore tudi intelektualno in moralno povzdigniti na višjo stopinjo.

S tega stališča torej narodnostna ideja zadobiva za vsakega modernega človeka realnejši pomen. Narodnost postaja preko prvotne romantične navdušenosti pravemu narodnjaku pozitiven pojem za realno, torej tudi gospodarsko delo za narod. Skratka: gospodarski momenti silijo bolj in bolj na površje, narodnostna ideja pa postaja vodilen motiv praktičnemu smotrenemu delu za narod. Za to delo pa treba priprave in vspricho splošne kompliciranosti tega vprašanja pač nič manjšega študija kot za vsako drugo znanost. Isto velja pač tudi za politične probleme v ožjem smislu te besede. — Jasno in naravno je potemtakem, da nam je politika veda, ki jo kakor vsako drugo treba proučavati in študirati brez apriorističnih predsodkov in strankarskih ozirov. Smatramo za dolžnost slehernega slovenskega inteligenta, da si s samostojnim proučevanjem po možnosti sam ustvarja svoj politični nazor. Slovensko dijaštvo naj se povspne na nivô, da mišljenje v svoji višini pač ni brezpogojno kopiranje in akceptiranje, temveč samostojno prodiranje in ustvarjanje! Obstoječe stranke naj nam ne bodo nič več kot predmet objektivnega opazovanja in primerjanja. Da nam pri tem treba popolne strankarske neodvisnosti, je naravno in ob sebi umljivo, saj nam je le s pomočjo te omogočeno svobodno kritično presojevanje.

Ako bi se vse slovensko dijaštvo postavilo enkrat na to stališče, bilo bi sčasom veliko manj političnih diletantov, bilo bi pa tudi veliko manj strankarskega dogmatizma in fanatizma, ki se kaže ravno pri strankarjih nezadostne izobrazbe. Z novimi idejami in mislimi bi nastopilo tudi medsebojno spoštovanje, tolerantnost do drugega prepričanja. Dokler se bo pa dijaštvo vpregalo v strankarske jarme, pa sploh objektivno biti ne more iz naravnega razloga, ker mu to strankarska disciplina zabranjuje; ono lepo idealno stremljenje po resnici pa se le prevečkrat umakne strankarski zaslepljenosti in strasti. Dobro je označil dr. H. Tuma strankarstvo dijaka z Ibsenovimi besedami: „Ein Partei-programm ist eine Saugpumpe, die jede Liebe zur Wahrheit aussaugt“. Vsaka moderna dijaška struja je strankarsko neodvisna. In to neodvisnost cenijo in negujejo drugod, kjer jim je svobodno dijaštvo vzvišeno nad slepim strankarskim „materijalom“, tudi politične stranke same, ker so si v svesti, da jim bo le tako dijaštvo zamoglo prinesiti novih mislij in idej. Tako se je n. pr. hrvatska napredna pučka stranka, ki je sploh napredna in svobodomiselna stranka na Hrvatskem, kar sama izrekla za neodvisnost dijaštva, češ: „Hočemo, da je dijaštvo neovisno i slobodno svakojakim stranačkim disciplinom, da lako kritički promatra sav naš politički život“. Zadnji „Hrvatski Djak“ pa piše: „Hočemo, da našim listom kao i čitavim našim pokretom stvorimo medju hrvatskim dijaštvom takove odnošaje, da se ono ne će lučiti po promen-

ljivim dnevnim političkim pitanjima — jer je to nonsens (pogotova n. pr. kot srednješkolaca [!]) — već da tu razliku čini kulturna i socijalna naprednost, odnosno konzervativnost“. — Drugod se smatra strankarska neodvisnost dijaštva kot nekaj za mladino samo-obsebi umevnega in se kolikor mogoče čuva, samo pri nas Slovencih je mogoče, da se pod gotovimi svobodomiselnimi „avtoritetami“ vzgajajo mesto pravih svobodomiselnih mož strankarski priganjači. Res značilno za moralni nivô gotovih ljudij! Absurdno dijaško strankarstvo naj jim zagotovi svobodomiselni naraščaj?! „Absurdnost“ je edina prava označba takega početja sosebno, če si ogledamo politično konstelacijo na Slovenskem, ter se malo поближе popečamo s „šlagerji“ o. s. n. n. d. (Dalje prih.)

O VERI IN VERSTVU.*)

PISMA STARIH IN MLADIH.

II.

Odgovor prvemu pismu.

Strinjam se z Vami večinoma tudi v prepornih točkah. Moja napaka je bila le ta, da sem se semtertja malo dvoumno izražal. Odgovarjam pred vsem na Vaše trditve glede vprašanja po smotru življenja. Upam, da bo več kot prazna špekulacija, ako pridemo tukaj na jasno. Saj bi bilo treba v boju za svobodo mišljenja marsikaj predrugačiti, ako bi bili moji nazori pravi.

Zdi se mi, da je to vprašanje ravno toliko čustveno, kot ono o postanku sveta. Saj nam tudi ne pove resnice, ampak nam vstvarja le hipoteze. O poslednem menda res lahko trdimo, da je brezplodno in torej nepotrebno, o onem pa ne. Le poglejmo, kako globoko je utemeljeno v naši naravi! Vsak hoče živeti. Za človeka, ki mu gre materijelno slabo, ne more imeti vživanje samo nobenega pomena, zato si išče drugih smotrov.

V obče velja: človek pogreša vero lahko, dokler mu gre dobro, kakor hitro pa ga zadene kaka nesreča, postane zopet veren. Tako vpliva volja na naše nazore tam, kjer nas eksaktna veda zapusti. Znano Vam je, da priznava na primer vsakdo le onim predmetom prvo vrednost, kjer lahko kaj doseže. Za kar pa človek nima posebne nadarjenosti, to zanj kratkoma ne eksistira ali pa mu je vsaj brezpomembno.

Zato revnega človeka čutno uživanje ne more zadovoljiti. Potreben mu je drugačen smoter, tega pa mu more dati le vera. Skrb za rodbino je materijalistu res lahko tak smoter, a le tedaj, ako upa omogočiti svojim otrokom z delom materijelno uživanje.

*) Pod tem naslovom bomo vnaprej prinašali pisma o verskih vprašanjih. Rubrika je odprta vsem, ki želijo spregovoriti resno besedo o teh življenjskih vprašanjih modernega človeka.

Utopije in ideali res lahko nadomeščujejo vero, dokler so sami vera. Lahko govorimo o „lepem in dobrem“, ako priznavamo ta dva pojma kot nekaj absolutnega. Toda vse to pade, ako pride veda in nam pove, da to pravzaprav ni nič drugega, kot pogoj za materijelno uživanje, kar pa je revnim ljudem nesmisel. Zlasti potrebna nam je vera, ako moramo resignirano priznati, da je svet večna krivica.

Zdaj sem delil ljudi v revne in premožne. To je le bolj splošno. S tem še nočem trditi, da ni tudi med revnimi takih, ki nimajo vere. Toda njihovega števila ne smemo precenjevati, saj rabim besedo vera v najširšem pomenu. Oni so le izjeme. Nasprotno jih je tudi med bogatimi, zlasti med onimi, ki so duševno izobraženi, veliko, ki jim čutni svet ne more biti dovolj. Knez Bolkonski ni videl takrat le oblakov nad seboj, ampak tudi Francoze in vse njihovo vrvenje, ki se mu je zdelo tako majhno. — Rekel sem prej, da nam vzori ne morejo zadoščati in vendar si mislim ravno v njih vero bodočnosti. Seveda je treba potem korak globlje. Naloga sveta je neskončno izpopolnjevanje in stremljenje po absolutni lepoti, na katero moramo verovati. To, kar nam je za napredek koristno, se v družbi uveljavi, to je etika in vest.

Ako torej posluša človek svoj notranji glas, izvršuje svoj del na neskončni stavbi. To se seve ne da dokazati, ker je vera.

Vera je torej pesnikom, filozofom — in jaz bi pristavil, tudi trpečemu ljudstvu — tako potrebna, kot vsakdanji kruh. Zato je ves boj proti njej zastonj. Ali saj ne gre proti veri sploh, ampak le proti sedaj škodljivi konfesiji. S tem pa je tako-le: Ljudstvo čuti, da si vere ne more samo vstvariti, zato se oprime krčevito tega, kar se vrže med njega, ako je slučajno primerno njegovi naravi. Tega si ne da vzeti tako dolgo, dokler mu ne pridete na pomoč in mu ne pokažete novih ciljev. Do tedaj pa so vsi naši argumenti razuma odveč. Namesto, da blatimo, kar jim je sveto, naj bi apelirali na čustvo, sicer bomo vzgajali le verske fanatike, dosegli pa ne bomo ničesar.

Nisem prepričan o resnici stavka, da je danes prenehala med kulturnimi narodi vstvarjajoča verska sila. Zdi se mi, da se je ohranila v svoji prvotni jakosti, le da je postala — ne vem kako bi se dobro izrazil — bolj notranja, ne sili več tako s tako vehemenco na dan, ne išče si božanstva več izven sebe, izven človeštva, ampak v lastnem duševnem življenju, v življenju in napredovanju človeške družbe. Rabim li napačen izraz, če imenujem ta pojav intenzo verske sile? Mislim si stvar tako: v dobi kulturne stagnacije, v času absolutno nevednih mas izražala se je verska sila popolnoma drugače kakor danes. Bilo je njeno delovanje bolj ekstenzivno, to je, vstvarila je potom čustva, fantazije podobo božanstva, ki je odgovarjalo enostavnosti duševnega življenja tisočev, milijonov, katerih duševno življenje pa je bilo tudi kolikor toliko jednako. Tem vsem je odgovarjal enoten tip božanstva in verska sila, ki je po mojem mnenju individuu in družbi immanentna, ni le božanstva vstvarila, ampak je ta ideal, ko je bil enkrat spopolnjen in je odgovarjal vsem zahtevam, skušala kolikor mogoče razširiti. Pojavila se je torej v dveh oblikah: za prvo je vstvarila božanstvo, za drugo je ta ideal razširjala, v

obeh slučajih pa je bila po mojem mnenju ena in ista vstvarjajoča sila. Tako si tolmačim zgodovino verskih bojev. V tem vidim celo vprašanje krščanskega mučeništva.

Zgodovina mi tudi pravi, da tip božanstva ni nikjer trajen. Je ideal, ki prevladuje tisočletja in ostane na zunaj enoten, a neopaženo se spreminja, kakor se spreminjajo duševni boji, duševno življenje človeške družbe. Je velik korak od Mojzesa do Jezusa, od Jehove do krščanskega boga — toda ni li še večji od nebeškega Očeta prvih kristjanov do kralja nebes in zemlje, zapovednika angeljev in svetnikov današnje katoliške cerkve?

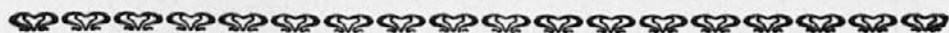
Zdi se mi to dokaz, da vstvarjajoča verska sila ni prenehala tudi v času, ko je veda začela prodirati v najširše sloje. In ako smatram božanstvo za ideal, pri katerem so osebnost, nadnaravnost v današnjem verskem smislu le predstavljajoče oblike, tedaj smem še korak dalje: ni li n. pr. socialno-demokratska slika človeške bodočnosti tudi božanstvo, ki je zgubilo le svojo osebnost, se preselilo iz nebes na zemljo? Ne veruje li vanj tisoče in tisoče bednega ljudstva, niso že tisoči šli zanj v boj, ne šteje li tudi na stotine mučnikov? Torej: vstvarjajoča verska sila ni prenehala, ona živi, deluje kakor nekdanj, vstvarja svoje ideale kakor pred tisočletji. In nič ne škoduje, da je to božanstvo (ideal človeške sreče) vera boja za kruh in življenjski blagobit.

Prvotno je ravnotako kakor krščanstvo produkt filozofije, čustva, fantazije, četudi po rezultatih znanosti in vede korigiranega čustva in fantazije. V masi je še-le postalo, kar je a zategadelj ni moglo zgubiti značaja vere, kakor ga krščanstvo ni zgubilo, ko je v konfesijah postalo zavarovalnica in rešilnica grešnega človeka. Je li zato Kristov nauk manj vreden, ker so se ga prvi kristjani oklepali pred vsem v pričakovanju skorajšnega konca sveta, je li krščanski bog postal manj ideal, ko so konfesije raztrošile njegovo vsegamogočnost ter jo porazdelile posameznim svetnikom in svetnicam?

Je sila v človeštvu, ki vstvarja danes kakor pred tisočletji bogove; ni ponehala in ne poneha nikdar.

V posamezniku pa je vstvarjajoča verska sila z napredovanjem kulture še-le prav začela delovati in je močnejša kot nekdanj. Prej je zadostoval človeku verski tip, danes zadostuje tako generalizirano božanstvo le še masi.

Pred stoletji so bili redki možje, ki so se odpovedali konfesiji kot predstavljateljici tipičnega božanstva — danes je verski boj v vsakem petošolcu, in pri tisočih se rušijo nazori tipične vere, vstvarjajoča verska sila vstvarja pri stotinah samostojno, popolnoma individualno versko naziranje — božanstvo... V stotinah je žal verska sila preslaba, v teh je porušena vera očetov, a na razvalinah ni vsklilo nič novega življenja: kultura je zadostovala, da podere, a ni zadostovala, da na novo sezida. O tem vprašanju si Vam bom dovolil posebej pisati. Konstatiram le, da se mi zdi duševno-neugodni položaj „materijalista“ jassen dokaz, da tudi v takem človeku ni zamrla verska sila.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Akademičnemu ferijalnemu društvu „Adrija“ v Gorici posvečuje „Svoboda“ od 10. januarja t. l. dve notici. V prvi pravi „Tovariš“, da je bil uspeh društva pod nar.-radikalnim odborom — ničla, letos da spi društvo junaško spanje. V drugi omenja ustanovitve 4. knjižnice v Sovodnjah in vzklikne: „Veselimo se delovanja našega najmlajšega društva. Krepko naprej po začrtani poti!“ Očividno nasprotje. Je pa obojno neresnično.

Par let prej se je govorilo pri občnih društvenih zborih, da se ustanovi kolikor mogoče potovalnih knjižnic. Narodno-radikalni odbor pa ni toliko govoril, ampak je ustanovil tekom 8 mesecev 3 knjižnice in pripravil knjige za četrto. V letošnjem odboru so tudi radikalci, pa ne spi. Ustanovilo je društvo 2 knjižnici s petimi predavanji. Peta knjižnica društva „Adrija“ se je otvorila 19. t. m. v Mirniku ob italijanski meji, v enem najbolj narodno-izpostavljenem kraju. Shod se je vrlo dobro obnesel. Imamo pa še pripravljenih 150 knjig za druge knjižnice. Knjige so večinoma darovane, ker društvo nima sredstev. — Kot pozitivno delo v še ne enem letu beležimo ustanovitev petih knjižnic.

Res je naša želja in stremljenje, da bi priredila „Adrija“ več predavanj; a moči naše akademične mladine absolvirajo plesne vaje in plesni venčki! Kar se tiče trditve, da bi bila „Adrija“ v organizaciji narodno-naprednega dijaštva, pripomnimo, da se društvo oficijelno ni izreklo za nobeno organizacijo, — ima pa narodno-radikalni program! B.

Akademično društvo „Adrija“ proslavi spomin slovenskega reformatorja in predstavitelja slovenske renesanse Primoža Trubarja začetkom februarja s slavnostnim zborovanjem, na katerem bo govoril ti phil. Ivan Lah o Trubarju in njegovi dobi.

Akad. društvo „Slovenija“ oživi Trubarjevo slavo med dunajskim Slovanstvom s posebno slavnostjo, kakor jih zna prirejati na Dunaju le naša „Slovenija“. Prepričani smo, da bo ta prireditve ena najlepših in najglobokejših, kar se jih bo v jubilejnem letu 400 letnice slovenske reformacije vršilo v spomin Trubarjevim manom.

„Prosveta“ je osnovala v minulih božičnih počitnicah štiri javne ljudske knjižnice, in sicer: v Spodnji Poljskavi (daroval jo je gosp. učitelj Kokl) in v Polzeli na Štajerskem, v Bilčovsi na Koroškem ter v Račjem pri Mariboru. Sedaj šteje „Prosveta“ 29 javnih ljudskih knjižnic, s podružničnimi vred 43. — Pravkar je izšla v „Prosvetini“ založbi brošurica, ki obsega navod za poslovanje in ustanavljanje ljudskih knjižnic in seznam zanje primernih knjig. Cena ji je 20 vin. Pri naročilih naj se blagovoli znesek obenem poslati v znamkah.

DIJAŠKO-SOCIJALNI VESTNIK.

Popotne štipendije absolviranim trgovskim akademikom. Naučno ministrstvo je ustanovilo večje število popotnih štipendij za absolvente avstrijskih trgovskih akademij v zneskih 500—800 K, ki jih absolventi morajo

porabiti za poučna potovanja po inozemskem. Natančnejši podatki se dobijo pri ravnateljstvih avstrijskih trgovskih akademij, pri katerih je tudi vlagati prošnje in sicer do 15. marca 1908. Oni slovenski tovariši trg. akademiki, ki se bodo potegovali za eno teh štipendij, naj nam naznanijo vsebino oddane prošnje, da jih priporočimo našim poslancem.

Dvobojno vprašanje in naši „svobodomiselni in napredni“ tovariši.
Dosedaj smo bili mnenja, da so le ljubljanski „Savani“ oficialni duelanti, vendar motili smo se, ker tem se je pridružilo tudi vse t. zv. „svobodomiselno in narodno-napredno“ dijaštvo, kakor razvidimo iz I. štev. II. let. „Svobode“. Najbrž se je zdel gospodi program, ki so ga nedavno formulirali premalo napreden in pridejali so mu še eno „velenapredno“ točko, da namreč stoje „na stališču brezpogojne satisfakcije z orožjem in to dotlej, dokler stoje naši narodni sovražniki na njem.“ — To je značilna izjava „svobodomiselnega in naprednega“ dijaštva! Hočemo na to ob kratkem odgovoriti nekaj tudi „liberalnemu dijaštvu v album.“ Sicer bi skoro trdili, da nam zopet očitajo denuncijanstvo — ta beseda je že prav priljubljena cvetka liberalnega frazerstva — kakor to store vedno, če v stvarni kritiki obsojamo njihovo postopanje; toda to nas ne moti. Da se je narodno-radikalno dijaštvo izreklo na celjskem shodu odločno proti dvoboju, je storilo s tem le svojo dolžnost in to kot dijaška in kulturna struja. — Ravno med slovenskim dijaštvom se je do prav zadnjega časa s skoro nerazumljivo vnemo gojila ta nazadnjaška, klativiteška navada, ki je bila dijaštvu v etičnem kot materijelnem oziru zelo škodljiva. Ta nesmisel iz prežalostne srednjeveške romantike se hoče, kakor je videti, še nadalje ohraniti med slovenskim dijaštvom, menda kot simbol narodnega „viteštva“. — Če je dijaštvo res napredno in svobodomiselno ne more in ne sme trpeti, da bi nekateri ljudje v svojem prenapetem navdušenju za kontrahaže ter odurne in prismojene dvoboje terorizirali dijaško družbo in si morda — sosebeno med mlajšimi tovariši — hoteli na ta način, če ne gre drugače, pridobiti ugled in respekt. Proti dvoboju nastopa danes že vsa res napredna inteligenca. Dvoboja ne zavrača le kot pomiljevanja vredni barbarski anahronizem, ampak tudi kot popolnoma nezadostno varstvo osebne časti. Če je čast koga napadena, t. j. da se mu blati pošteno ime v družbi, je pač za vsakega zdravomislečega človeka jasno, da ne more dobiti nikakega zadoščenja, če se dvobojuje ali morda pride z razsekano glavo iz duerne komedije, kakor tudi ne more s tem prepričati družbe, da je bilo očitanje žaljivca neosnovano in krivično. — Kar se tiče Karnijolcev, katere omenja „Svoboda“, pa dvomimo, da bi ti le iz strahu pred slovenskimi kontrahažami opustili svojo predrzno izivanje z vsenemškimi odznaki po ljubljanskih ulicah, pač pa smo mnenja, da je dolžnost policije, in to že v interesu javnega miru, prepovedati in zabraniti take javne nastope nadutih nemških buršev v izključno slovenski Ljubljani. — Če torej nastopajo danes povsod že najuglednejši ljudje proti dvoboju in tudi oni iz višjih vojaških krogov, je vendar smešna a objednem bridka ironija, če se del slovenskega dijaštva, ki se smatra za napredno, oklepa z vso

gorečnostjo tega nesmisla. Toda vprašamo. ali se s tem vrši kulturno delo, povzdigne duševni in nravni nivo dijaštva, ali pa morda dokaže, kako si zna dijaštvo zasigurati kontinuiteto časa? — Svoje napredno navdušenje dokumentirajo gospodje še s tem, da s povzdignjenim glasom kličejo: duel se mora ohraniti, dotlej, dokler stoje naši narodni sovražniki na njem. Ergo, če bi bili naši narodni sovražniki slučajno še Španci, gg. „svobodomiselni in napredni“ slovenski akademiki bi gotovo z največjo vnemo gojili tudi španske „plemenite vitežke“ navade — junaške bikoborbe. — Torej če naši narodni sovražniki ne napredujejo, tudi mi ne smemo. Res famozno umevanje napredne ideje! V eni sapi hoče biti gospoda nad vse napredna, v drugi — pa prisega na tako nazadnjaška načela. Tu se pa pokaže tudi v pravi luči nje polovičarska naprednost. Če hočemo biti napredni, bodimo napredni v vsakem oziru. Polovičarstvo je le vedno znak — nazadnjaštva. — Vsled tega h koncu povdarjamo: ker je dvoboj za napredno dijaštvo nekaj poniževalnega, ga mora ne-le odklanjati, ampak tudi proti njemu odločno nastopati.

ŽENSKI VESTNIK.

K slovenskemu ženskemu vprašanju. Cenjeni gosp. urednik! Blagovolite priobčiti v svojem listu kratko poročilo o p. Röslerjevih predavanjih v ljubljanskem Unionu. Sicer ta kritika morebiti ne spada ravno sem, a ker se je teh govorov vdeležilo precejšno število slovenskih dijakinj, se mi zdi umestno izpregovoriti par besed.

Ljubljanski škof se je pokazal zadnje dni preteklega leta vnetega feminista. Poklical je iz nemškega Solnograda p. Röslerja, ki nam je predaval o „izobrazbi ženskega značaja“. Povedal je le malo novega, kajti večinoma je le reproduciral znane stvari iz svoje knjige „Die Frauenfrage“. Njegova razprava bazira na strogo verski podlagi in je torej popolnoma enostranska. Program je bil sledeči: Prostost mišljenja; ljubezen, trpljenje in življenje; berilo in izobrazba; žene in umetnost; družabni položaj žene; žene v zgodovini. Lepa vrsta predavanj, ko bi bila to predavanja, a bile so — pridige; kajti večkrat sem mislila, da sedim v cerkvi, ne pa v Unionu. Omenim naj le par stvari, ki karakterizujejo škofovega predavatelja.

Mož je proti ženski volilni pravici, kar utemeljuje s sledečim razlogom: žena naj v rodbini vpliva na svojega moža tako, da bo zastopal v javnosti tudi njene interese. Vneti zagovornik žene je pa popolnoma pozabil na nemoženo ženo, ki se še najbolj vdeležuje javnega življenja in ji po vsej pravici pripada neka merodajnost. Kot duhovnik se seveda boji, da ne bi žena dobila prilike svobodno izražati svoje prepričanje, kajti kakor hitro bo dosegla to, bo konec vpliva, ki ga ima nanjo mož, čestilec in pa pred vsem duhovnik.

Razume se, da je proti civilnemu zakonu, ker po njegovem mnenju je ravno le to vzrok, da propada francoski narod. „Svetovno znani“ mož seveda ne pripisuje „Zweikinderseptemu“ nikakega vpliva. — Zanimivo je

poznati Röslerjeve „žene v zgodovini“. V zgodovini, ki je pravzaprav le zgodovina trpljenja, verstva in nravnosti, se odlikujejo sledeče zgodovinske žene: Eva, Marija, sv. Neža, Perpetua, Agata i. t. d.

Kot veren pristaš ljubljanskega škofa se je seveda dotaknil Prešernovega spomenika. Ne nasprotovala bi mu toliko, ko bi ga kritikoval z umetniškega stališča, a obsojal ga je s stališča verskega fanatika — stara škofova pridiga. Na vprašanje, zakaj imajo nespodobne slike celo v Vatikanu, je odgovoril, da je tudi v cerkvi kaj nepravlega, česar se pa ne more odstraniti. In to, česar cerkev pri sebi ne more storiti, skuša doseči pri tujih stvareh s silo: „Poslušaj moje besede, a ne glej mojih del!“ Debate seveda ni bilo, čemu pa? Saj ne smeš priti do drugega rezultata kot do onega, ki ti ga postavi duhovnik, kajti kakor hitro mu zmanjka znanstvenih dokazov, zateče se k veri in ne moreš mu do živega! Pač pa je bil na razpolago vprašalnik. Razven dveh so bila vsa vprašanja nemška in so se do malega tikala le verskih stvari, ki spadajo v spovednico, ne pa na javno znanstveno predavanje. Ker je moral škof prevajati v nemščino dva ugovora, ki sta imela ta greh, da sta bila slovenska in sta nasprotovala Röslerjevemu izvajanju, se je maščeval s tem, da je v svojem glasilu kategorično oznanil resnico: obe slovenski vprašanji je stavil kak liberalen slovenski študent; kajti škof je prepričan, da se ne najde med našim vernim ženstvom žene, ki bi se drznila nasprotovati duhovniškim trditvam. Pa zmotil se je enkrat! Hvala bogu, tudi Slovenkam so se jela vremena jasni. Prihajajo časi, ko ne bo naša žena reprezentirala svoje narodnosti s tem, da bi delovala pri narodnih veseljah kot „požrtvovalna rodoljubna narodna dama“; ko ne bo kazala svoje naprednosti in psevdo-svobodomiselnosti s tem, da se bo danes demonstrativno vdeležila veselja nad protiklerikalno zmago, a jutri bo nesla težko svečo za procesijo in bo z zamaknjenostjo poslušala nemške misijonske pridige; prihajajo časi, ko bo tudi Slovenka začela samostojno misliti, trezno razsojati in stremeti za konsekvntnim značajem, ki se pa ne razvije ne iz duševne omejenosti, ne iz fanatične klerikalke, ne iz reprezentujoče liberalke.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Srednješolska anketa, ki jo je sklicalo naučno ministrstvo, je bila 25. prosinca zaključena. Udeležili so se je pedagogi cele Avstrije in vseh narodov — le Slovenci smo bili brez zastopstva, ker je edini povabljenec izostal. V boju naziranj in mnenj je zmagala ideja humanističnega gimnazija in ž njo princip klasične izobrazbe. Povdarjala se je pa potreba vsestranske reforme učnega načrta zlasti glede jezikovne izobrazbe in dvo-resp. enostopnosti poduka. Poleg razdelitve današnjega srednješolstva v gimnazijo in realko je stopila zahteva enotne srednje šole v ospredje, akoravno odločitev še ni jasno padla. Toda srednješolsko vprašanje je postalo — kakor se je izrazil naučni minister Marchet — še le sedaj rešljivo in aktualno in ne izgine z oficijelnega pozorišča, dokler ne bo jasno in odločno rešeno.

Najlepši uspeh ankete pa je izjava vlade, da smatra današnje maturo za nevzdržljivo institucijo. Že letos se izvedejo toli potrebne prve reforme. Pismeni izpit se bo omejil najbrž le na učni jezik — vsekakor pa odpade iz matematike ter nemško-latinski prevod. Ustmeni izpit bode imel obliko kolokvija, v katerem naj se komisija prepriča o splošni izobrazbi kandidata, ne pa o njegovem — dostikrat tako slučajnem — znanju v posameznih predmetih. V spričevalih odpadejo posamezni redi ter se nadomestijo s splošno kvalifikacijo zrelosti. V prihodnji številki podamo najvažnejše rezultate velezanimive ankete — danes smo mogli tik pred sklepom lista podati le predstoječo kratko notico.

Slovenska trgovska šola. Na Slovenskem je postalo zadnji čas vprašanje trgovske šole posebno aktualno. Nujnost te zadeve pa se ne razvidi nič kaj iz neodločnega premišljevanja, ali naj dobimo trgovsko šolo v Ljubljani ali v Trstu in ali naj bo novi zavod nižje vrste (dvorazreden) ali popolna trgovska akademija. Naše mnenje je: v Ljubljano dvorazredno trgovsko šolo, v Trst slovensko trgovsko akademijo! Sicer pa je prva zahteva: v Ljubljani naj se otvori z začetkom 1908/09 trgovska šola in naj si bo ta nižja ali višja!

Kako meri tudi v tem oziru država nam Slovencem, pove s suhimi številkami statistika naučnega ministrstva, ki navaja tudi one trgovske šole, ki jih država vzdržuje ali podpira. Iz nje povzemamo, da vzdržuje država v Tridentu trgovsko akademijo za 86 dijakov, na Koroškem (367.000 prebivalcev), ki, kakor znano daleč ni tako trgovinska dežela kakor Kranjska omogočuje država že od l. 1895. dvorazredno trgovsko šolo, na Solnograškem (192.000 prebivalcev) od l. 1901. Štjerska ima svojo državno trgovsko akademijo. — Kranjska edina ne zmore javne, od države subvencionirane trgovske šole! — No, pa saj to ni edini šolski škandal v slovenski domovini, ki ga povzroča in vzdržuje pokroviteljica in pospeševaljica gmotnega in duševnega napredka svojih narodov.

Narodni davek srednješolskega dijaštva. Cenjeni tovariš urednik! Na naši gimnaziji smo letos razposlali polo (kakor tudi na učiteljišču) s pozivom, vsak slovenski dijak brez razlike mišljenja naj daruje vsak mesec vsaj 4 vin. v prid naši šolski družbi. Vspehi so nas zelo iznenadili. Na gimnaziji se jih je oglasilo 216 in na učiteljišču okoli 60, skupaj torej okoli 276. Pri tem pa mi je pristaviti, da jih večina plača na mesec po 10 vin. Denar začnemo pobirati po novem letu. Prepričani smo, da položimo koncem šolskega leta okoli 200 K na narodni žrtvenik. Prosim Vas torej, opozorite v „Omladini“ naše tovariše na drugih slovenskih srednjih šolah, ženskih in moških, naj upeljejo tak narodni davek. Prepričan sem, da na ta način srednješolska mladina spravi skupaj okoli 3000 kron — velikanska vsota! Tovariši na delo! Narodno-radikalnim pozdravom M. L.

Priloga „Omladini“

št. 11.

STYRIACUS :

Radikalizem.

Iz naroda za narod“ smo si vzeli za geslo, imenujemo se narodne radikalce. Toda dostikrat omejujemo ta dva pojma le preveč in smatramo besedo „radikalci“ v deloma napačnem, političnem smislu.

Pojem narodnega radikalizma ima za nas globokejšo, lepšo vsebino, beseda radikalizem velja nam zlasti tedaj doslovno, ako jo smatramo kot označbo odločnega boja proti vsemu, kar je v nas, v narodu in za narod slabega, in v odločnem stremljenju po boljšem, lepšem. Tak radikalizem je mladini primeren in potreben, tak radikalizem je naroden.

Za boj in stremljenje pa ne zadostuje zgolj navdušenje, zgolj rodoljubno igranje z devizo „Iz naroda za narod“. Zato, tovariši, se naš radikalizem ne more zadovoljiti s tem, da zbiramo za „Družbo“, pomagamo ustanoviti to ali ono knjižnico, rabimo narodni kolek. Vse to, še manj pa seveda zgolj formalno članstvo pri naših organizacijah, društvih, krožkih itd. nam še ne daje pravice s ponosom se imenovati narodnega radikalca. Večje so naloge ki nam jih nalaga geslo „Iz naroda za narod“!

Že v tej devizi je izražena pot, ki nam jo je hoditi. Predmet našemu radikalizmu moramo biti predvsem mi sami, ki smo izšli iz naroda, za katerega hočemo delovati, kateremu hočemo biti zanesljiva in zdrava opora. Pravo umevanje našega radikalizma, našega gesla, nas bo obvarovalo napak in napačnih potov, ki jih radikalci ne smemo hoditi. Tako napačno razumevanje našega radikalizma se mi zdi n. pr. dejstvo, da se v krivem tolmačenju zahteve po samoizobrazbi dostikrat odtujujemo stanovskim šolskim dolžnostim; bavimo se z vsemi mogočimi vprašanji, dosežemo na izvenšolskih poljih lepe vspehe, v šoli pa se damo dostikrat prekositi v pridnosti in izpolnjevanju stanovskih dolžnostij od neradikalcev. Tega pa se moramo skrbno ogibati, saj je nam v škodo in škoduje našemu ugledu.

Šola je res polna nedostatkov v stvarnem in formelnem oziru. Ali odpravili jih ne bomo, ako z nekako pasivno resistenco dokumentiramo to dejstvo! Ne postavljajmo se na intransigentno t. j. popolnoma zanikujoče stališče. Verjemimo, da je vendar med našimi profesorji nekaj pravih prijateljev mladine, katere le dostikrat sili učni načrt in prepereli absolutizem disciplinarnega reda k nastopu, ki ga sami ne odobravajo. Skušajmo jim

pomagati pri njihovem resnem stremljenju biti nam voditelji in prijatelji, ne zrimo pa vedno v našem učitelju naravnega nasprotnika, ki mu je treba že kar vnaprej oponirati! Na ta način bomo lažje in več storili za sebe in za vse dijaštvo. V tem vprašanju je pravi radikalizem srednja pot — ne pa skrajna levica!

Bodimo si svesti naloge, ki nam jo nalaga narodni radikalizem v socialnem oziru! Boj alkoholu, zlorabi spolnega nagona, boj vsej nezmernosti, pa tudi boj neodkritosrčnosti in površnosti pri odkrivanju in zatiranju teh škodljivcev mladine in naroda uvedimo predvsem pri sebi samih! Vplivajmo tozadevno na svoje tovariše, podučujmo jih, elementov pa, ki so nam na kvar in narodno-radikalnem praporu v nečast, se iznebimo! Tu je radikalizem odločen, pri nas samih celo brezobziren.

In naš kulturni radikalizem? Naj se dotaknem le enega vprašanja. To je versko. Pomisliti nam je treba, da je to za notranje življenje posameznika in družbe življenjsko vprašanje. Resnost našega stremljenja ne dopušča da liberalno-svobodomiselno sodimo o teh stvareh; to se pravi, da odklanjamo „zaradi lepšega“ ali pa brez prave podlage vsako versko naziranje. V verski krizi, ki zadene pač vsakega dijaka, se podučimo, razmišljajmo, pogledjmo, kaj pravijo o veri in verstvu misleci in učenjaki, iščimo resnega pogovora z resnim tovarišem ter si zapomnimo predvsem, da konfesija ni vera, in da zahteva radikalizem v tem vprašanju resnosti in obzirnosti do nas samih in do naših tovarišev; napram hinavščini in zahrbtnemu klerikalnemu delovanju pa brezobzirnosti!

Samozobrazba in delo — notranje in zunanje — sta vodilna principa naše struje, v njih je treba radikalizma. Hotel sem s predstojecimi vrsticami tovariše opozoriti na nekatere zahteve, ki jih stavlja do nas ravno radikalizem.

SLAVA:

MLADOLIBERALKE.

Skoro na vsaki strani zadnje „Svobode“ čitam poziv na slov. dijakinje, naj se združijo v o. s. n. n. d. Domišljava struja mladih liberalcev si namreč pripisuje velik vpliv na naše študentke. Pa kakor je njih trditev, da pomeni nastop „Svobode“ velik napredek v slov. dijaštvu, le prazna fantazija, tako je tudi fantazija vse, karkoli si domišljajo o dijakinjah. Motijo se naši liberalni tovariši in liberalne tovarišice, ako mislijo, da se bomo dale tako hitro privedi v liberalni tabor. Danes zahtevamo pred vsem svobode in to v vsakem oziru. Hočemo se svobodno izraževati in kakor nas ne smejo ovirati verski predsodki, tako tudi ne programi političnih strank. Strankarski fanatizem zamori ženi lastno razmišljanje prav tako, kakor verska prenapetost.

V zadnji „Svobodi“ kliče neka Marica dijakinje, naj se združijo v liberalni klub; dijaki naj izdelajo načrt nove organizacije in dijaki naj prirede prvi sestanek mladih liberalk. Kakor se vidi, imajo ta dekleta jako malo moči in poguma, ker prepuščajo vse delo svojim tovarišem. Kljub temu pa si pripisujejo veliko zaslugo, češ, da so one ustanoviteljice prvega slov. ženskega dij. krožka, ter si polagajo na glavo lavorov venec, ker so one zasnovale „začetek svetovne izobrazbe.“ Kaj, ko bi se hotele te dijakinje ozreti malo okrog sebe in videle bi, da je luč „svetovne izobrazbe“ posijala kam drugam že prej nego k njim.

Na tem mestu naj povem liberalnim tovarišicam, da so se začele zavedati slov. dijakinje že prej, predno jih je opozorila na to „politična stranka“ Svobodašev. Predno pa so naznanile svoj nastop v časniku, so si napravile dober temelj. Prej so pa pač premislile, kam naj korakajo. Pogledale so v klerikalno strujo in našle so tam predsodke, ki nasprotujejo modernemu svetovnemu nazoru. Ozrle pa so se tudi v lib. stranko in videle so, da jim je ta prav tako škodljiva kakor klerikalna. Ako se bodo naša dekleta izobraževala v lib. klubih, ki imajo edini namen vzgojiti navdušene lib. strankarice, ne bodo Slovenci imeli treznomislečih žen. Torej proč od tod, kjer ni prave svobode, proč s predsodki, apriorizmi in ekstremi! Nar.-rad struja pa je ona, ki nam nudi vsega. Le tu se moremo prosto, izvenstrankarsko izobraževati. Stremimo po pravi izobrazbi, ki ne bazira na klerikalnih predsodkih niti ne na liberalnih programih.

Ker se hočejo naše liberalke načeloma pečati s politiko, naj povem, da hočemo tudi me poznati politične in socialne razmere. Spoštovati in grajati hočemo vsako stranko kakor zasluži, ne pa obdajati liberalne stranke z gloriolo, druge pa pehati v temo. Tudi me upamo na žensko vol. pravico, a zato se nočemo že zdaj vzgajati za kako posebno stranko, temveč pripraviti se hočemo tako, da se bomo mogle odločiti šele po dijaških letih za to ali ono politično strujo. Sedaj pa smo dijakinje in ne aktivne politikarice, hočemo biti v dijaški organizaciji in ne v politični stranki!

Zato, tovarišice, vas svarim, ne dajte se zapeljati kakemu lib. dijaku ali kaki zapeljani tovarišici. Dobro premislite, predno se odločite in informirajte se prej še kje drugje. Naj vas ne navdušujejo zakrpane glave, ne jubilejni sabljarski turnirji, ne birokratična frakarija, ne formalno in kvantitativno napredujoče glasilo, ne strankarske podpore lib. tovarišev; navdušujte pa se za samopomoč in samoizobrazbo, za prirejanje ljudskih knjižnic in predavanj ter za impozantne shode nar. radikalcev. In po tem zgledu delajmo tudi me!

~~~~~

LISTEK.

Nekaj o naših razmerah v Trstu. Življenje slovenskega dijaka v Trstu se bistveno razlikuje od življenja njegovih drugih tovarišev. Res, da se tu lahko svobodneje giba, res, da ga tukaj (vsaj v toliki meri ne, kakor

drugod) ne nadzorujejo ali je „klerikalec, ali liberalec ali celo naroden radikalec“.

Zato pa je v svojem delovanju, v svojem stremljenju osamljen. Drugod, v manjših mestih ima dijak nekaj vpliv na someščane, če pa drugega ne, ga vsaj vpoštevajo. Že ime dijak daje veljavo.

V Trstu pa ima dijak popolnoma drug pomen. Tu ne tvorijo dijaki že del inteligence, če tudi v širšem pomenu besede, marveč tu je dijak inferioren človek, ki ni vpoštevanja vreden, dokler ne postane vsaj doktorski kandidat. Seve, da to velja pretežno za slovenske razmere, ker Italijani znajo ceniti svoje dijake in jih znajo tudi vzgajati zase.

Tu niso dijaku, kakor drugod, široko odprta vrata v čitalnico i. t. d. tu mora šele trkati in ponižno prositi, ali ne zamerijo, ako pridejo dijaki čitat kak časopis, seve proti temu, da uredijo dotičnemu društvu, zavodu knjižnico ali karsibodi.

Tu je dijak kvečjemu sposoben pisati reklamacije ob času volitev (kar seve stori z največjim veseljem, le da more koristiti narodni stvari) ali pa vabila za kak ples ...

Zgoraj sem omenil, da je dijak navezan sam nase. To se je ponovno dokazalo proti koncu lanskega leta.

Ferijalno akademično društvo „Balkan“ je bilo že v prvi polovici lanskega leta sprejelo v svoj program pravo narodno izobraževalno delo. In res, izvzemši nekatere točke, ki so ostale, ali pa so morale ostati na papirju (javna predavanja!) izvršuje vestno ta program. Ena izmed glavnih točk tega programa je ustanavljanje ljudskih knjižnic v naši okolici. Zelo smo jih pogrešali in skrajni čas je bil, da smo pričeli. Nahajajo se pač tu pa tam knjižnice v kakem bralnem društvu ali v župniščih, toda večina jih je popolnoma nezadostnih, cele občine pa so brez tega izobraževalnega sredstva. Iz mesta so prodirali in še prodirajo socijalisti, ki hočejo internacionalizirati naše primitivne okoličane t. j. jih italijanizirati. Proti taki nevarnosti se more ljudstvo boriti le z izobrazbo, a to si pridobi predvsem potom knjige.

Zato smo šli visokošolci in srednješolci veseli, polni upov na delo, mislili smo, da nas bodo od vseh strani podpirali narodni krogi — a glej! nihče se ni zmenil za naša vabila, nihče se ni spomnil, da se gre za narodno delo velike važnosti. Toda nismo se ustrašili; tudi brez podpore naših „rodoljubov“ smo začeli zbirati in nakupovati knjige — zaznamovati smemo dva zadovoljiva vspeha našega truda: dobro urejeni knjižnici na Opčinah in pri Sv. Ivanu. Pač marsikatero bridko smo v tem času že okusili. Veselica pri Sv. Ivanu, prirejena v prid ljudskim knjižnicam je po brezbriznosti gospodov narodnjakov in vsled klerikalnega terorizma donesla skoraj deficit — le povoljni izid zadnjega koncerta „Balkana“ v dvorani „trgovskega izobraževalnega društva“ je omogočil priprave za novo vzorno knjižnico, ki jo ustanovimo v najkrajšem času v Rocolu. Tako delamo v Trstu na polju ljudske prosvete brez podpore najbolj interesovanih krogov sicer, a vendar uspešno.

Koliko lažje in s koliko večjim veseljem bi lahko nadaljevali, ko bi nas tržaški rodoljubi moralno in gmotno podpirali! Toda malo je zanimanje teh krogov za resno stremljenje in delovanje slovenske tržaške mladine! Čudovito veliko zanimanja pa so pokazali v nekaterih slučajah, kateri jim niso popolnoma nič v čast. Naj le omenim predobro znani slučaj denunciacije enega srednješolca — zato ker je baje agitiral za socializem... — Še nekaj mi je na srcu, kar hočem v tem kratkem poročilu še omeniti: razmere na tržaških srednjih šolah.

O pangermanizmu, slovanofobstvu profesorjev se je zadosti govorilo in tudi pisalo. Tudi o renegatstvu in o vzrokih padanja števila slovenskih srednješolcev ne bodem pisal. Danes naj spregovorim nekaj o šolskih knjižnicah in o poduku slovanskega jezika.

Po statistiki je na tukajšnji gimnaziji 155 Slovanov, 156 Nemcev in 151 Italijanov. Samoobsebi umljivo je, da imajo Nemci najboljšo in največjo knjižnico. Razun tistih knjig, katere dobi ta knjižnica v dar, si lahko kupi s podporo od vlade vsako leto do 30 drugih knjig. Slovenska šolska knjižnica na gimnaziji pa ima od vlade celih 20 K podpore na leto. Zdaj si lahko predstavljamo to knjižnico. Da ni mogoče si naročiti kak leposloven list, ali pa kupiti kako dražjo knjigo si vsak lahko misli.

Še žalostneje so razmere na tukajšnji c. kr. realki. Tam imajo dijaki na razpolago nemško, italijansko, francosko in angleško knjižnico, le o kaki slovenski knjižnici ni ne duha ne sluha, čeprav obiskuje to šolo nad 70 slovenskih dijakov!! Dalje podučuje slovenščino (kurz slovenščine sega samo do petega razreda!!) profesor (renegat!), ki ni niti zmožen slovenščine...

Krasne razmere, kaj?? Častne za srednješolstvo v Avstriji! Komentarja k tem razmeram ni treba pisati, napravi si ga lahko vsak sam. Zabeležil sem tukaj (morda malo pesimistično) nekaj temnejših stranij našega življenja, zbral sem nekaj žalostnih resnic ter jih podal svojim tovarišem, da si morejo napraviti sliko „delle nostre dolenti note“.

M. F.

Iz mariborske gimnazije. Nekaj časa sem je opazati sistematično germanizacijo tukajšnje gimnazije. Dela se sicer tiho in previdno, ali po gotovem načrtu in tiha voda močno dere. To delovanje se pojavlja v izpodrivanju Slovencev. Odkar je šel dr. Tiller, ni več na mariborski gimnaziji slovenskega zgodovinarja in vendar je ravno zgodovina tisti predmet, v katerem se lahko narodnost vzbuja, pa tudi zatira. Isti pojav se je ponovil lani, ko je dobil prof. dr. Poljanec dopust. Dasi je bilo treba med drugim poučevati prirodoznanje v I. in II. b, torej v razredih, kjer se še ne sme zahtevati od učencev, da morajo znati nemški, je vendar bil imenovan za suplenta Nemec, čeravno je bilo dovolj slovenskih proslincev. Značilno je tudi, da je od 56 učencev I. razreda bilo le 15 šolnine oproščenih. Odredba, da morajo prvošolci v prvih 6 tednih izkazati najmanj red „povoljno“, je zločin in bilo bi le pravično, ako bi se slabši redi zlasti v predmetih, ki se poučujejo nemški, izpregledali. Tako je bilo dosti učencev, ki so imeli

v slovenskih predmetih „odlične“ in „hvalne“ rede, v nemških pa se jim je vrnil en ali dva „zadostna“ in zato so morali plačati šolnino. Za Slovence še ni enakopravnosti v šoli . . . .

Dijaška gimnazijska knjižnica tudi ni najvzorneje urejena. Tudi ona mora služiti germanizatoričnim težnjam profesorske manjšine. Dasi kustosa gimnazijske knjižnice ne znata slovenski, vendar jih to nič ne ovira, da bi ne upravljala dijaške gimnazijske knjižnice, v kateri so tudi slovenske knjige. Zato ni čudno, da se slovenska literatura zanemarja popolnoma, o novodobnih slovenskih pisateljih, modernih slovenskih lep-slovnih revijah ni ne duha ne sluha. Najmanj, kar bi se moralo zahtevati, je, da se slovenske knjige ločijo od nemških in združijo v poseben oddelek, katerega bi oskrboval slovenski profesor, ki pozna naše slovstvo in ki ne bi priporočal n. pr. V. zvezek Stritarjevih „Zbranih spisov“ z „Lesen Sie das, es sind schöne Novellen drinnen,“ dasi so v imenovanem zvezku samo poučni in kritični spisi. Značilno za slovensko profesorsko večino je, da ji je lani nemška manjšina začasno prepovedala govoriti slovenski.

Slovenski značaj naše gimnazije trpi tudi na tem, da število slovenskega dijaštva polagoma pada, ne sicer zelo, ali če bo šlo tako naprej, se bo sčasom že nekaj poznalo. Koncem šolskega leta 1905 je bilo na naši gimnaziji 342 Slovencev, l. 1906 331 in 1907 že samo 318.

Da pada število slovenskega dijaštva v Mariboru, je krivo precej tudi dijaštvo samo. S čudovito lahkomiselnostjo se igrajo nekateri s svojo bodočnostjo. Delajo, kakor da jim je vseeno, ali postanejo revni pisarji, ali pa dosežejo primeren poklic, v katerem bodo gmotno samostojni in bodo lahko koristili narodu. Biti „spufani študent“ menda ni posebna čast in ravno te vrste ljudje iz gmotnih ozirov najčešče polnijo vrste naših narodnih nasprotnikov. V tem oziru bi torej bilo želeti slovenskemu dijaštvu (ne samo mariborskemu) več resnosti, kajti v primeri z nemškim je število slovenskega dijaštva (zlasti realcev, ki jih je v Mariboru s a m o 11) relativno še vedno premajhno in nevarnost „bede razumništva“ nikakor ne preti, nasprotno, čim bolj bo Slovenstvo napredovalo v boju za narodne pravice, tem več prostora in kruha bo za slovensko inteligenco. „Beda razumništva“ nam preti le tedaj, če se bo v dosedanji meri množilo število „izgubljenih dijakov“. Če kličemo torej na tem mestu k resnejšim študijam, seveda ne mislimo priporočati brezmiselnega „biflanja“, temveč opozarjamo samo na to, da je šola prva. Res je sedanja srednja šola polna nedostatkov in šolska izobrazba nepopolna, ker se uči na eni strani mnogo nepotrebne navlake, na drugi strani se pa za življenje važne stvari izpuščajo, ali iz tega ne izvajamo mi, da se mora šola zanemarjati — kajti le šola nam more dati primerno družabno stališče v življenju, temveč iz tega izvajamo mi potrebo samoizobrazbe, ki se naj ozira pred vsem na tista važna vprašanja človeštva, ki jih šola popolnoma zanemarja. Zatorej manj na promenado po „Gosposki ulici“ in več k študijam!

Idrijskim »Svobodašem«. Čudne razmere — prav idrijske — so vladale že preje, napete pa so postale še-le letos po vašem prihodu. Hudo ste se

zmotili, ko ste menili, da izpreobrnete tukajšnje radikalce tekom nekaj tednov v pristne (!) „Svobodaše“. Vaš ponesrečen naklep se lepo zrcali v psovki „naduti petelinčki“! Gospodje, le „krepko naprej po začrtani poti“!!

Vaš dopis je vsestranski: nejasen, nelogičen in še precej drzen. Pišete namreč tako, da javnost misli, kot bi bilo že vse v vaših vrstah. Pa zaenkrat še ne! Ujeli ste jih nekaj! Agitirate res neumorno, dasi pa je vaš napad na radikalce najsilnejši, ste ujeli tu samo enega!

Ne razumemo vas, ko pišete: „Sčasoma se bo vse poravnalo, kajti spoznavamo, da bo treba skupnega dela in boja, da dosežemo naše cilje“ Zapisali ste, pa sami ne verujete!

Vse kaže, da je vaš boj naperjen v prvi vrsti proti radikalcem in ne proti klerikalcem, kakor kričite in povdarjate povsod. Kako spoznavate vi skupno delo in boj (za dosego ciljev), vemo dobro: uničiti mislite radikalno strujo, spraviti njene pristaše v svoje vrste in potem šele začeti „skupen“ boj napredka proti reakciji! Krasno! Čakate pa na trenutek zaman! Veselite se svojih dosedanjih uspehov, mi vam jih ne zavidamo! Saj ste jih dosegli na prav čuden način, ki ni časten za vas, še manj pa za privlačnost vaših principov! Na vprašanje, zakaj ste liberalci, imate prav ednostaven odgovor: ker radikalci simpatizirajo s klerikalci! Vaša spravljivost gre tako daleč, da se vaš pristaš jezi in čudi, kako more „Sokol“ pripustiti radikalce k telovadbi! Pri tem pa ste o dijaškem gibanju tako poučeni, da trdi vaš pristaš, da izhaja „Svoboda“ že več let! Lepi uspehi, kaj ne?!

Na podlagi takih principov in takega dela se le politično organizirajte, mi bomo — kar smo začeli že v času, ko o „Svobodaših“ ni bilo ne sluha ne duha, in tudi v zanaprej, ko bode otročja politična megalomanija že zdavnej zopet s Svobodo in O. n. n. d. leglo k zasluženemu počitku — stremeli za najvišjim ciljem narodnega radikalizma: neoviranim svobodnim razvojem slovenskega dijaka v samoizobrazbi in delu. Vi pa igrajte don Kišotal.

Iz Kranja. Na tukajšnji gimnaziji dijaki zadnji čas jako bolehalo. Dnevno manjka povprečno v vsakem razredu po pet dijakov. Krivo je temu pač največ prehlajenje in — pa stanovanja.

Dobé se stanovanja, kjer se zrači vsak mesec enkrat, ali pa nikoli. Večinoma so ta stanovanja luknje z majhnimi okenci na smradljiva dvorišča. Zelo malo je stanovanj, ki bi bila suha. Komisija vpraša v kuhinji pobožno mamko, če so dijaki pridni, kdaj prihajajo domov, če so vsi na stanovanju, ki so se oglasili, potem pregleda še knjige (!) pa je konec.

V stanovski izkaz ni treba napisati dijakov iz ljudske šole — in te gospodinje lepo zataje. Včasih je nabasanih po 6 dijakov v majhni, zaduhli, vlažni in hladni sobici. Ali se je potem čuditi, da toliko dijakov zboli?

Na sprehod, kjer bi se naužili svežega zraka, navadno ne gredó. Do 5. ure popoldne je navadno pouk, potem inštrukcija, večerja, ob 7. uri je pa že „hora legalis“! Sploh živi dijaštvo v škandaloznih razmerah, katere bomo počasi odkrili javnosti. Teh lepih razmer se seveda ne bo skušalo izboljšati, ampak vprašalo se bo: „Kdo je to pisal? Anathema sit!“

Srednješolci! Lansko leto se je sprožila misel, da bi za Božične in Velikonočne praznike daroval vsak dijak in dijakinja vsaj po eno knjigo za „Prosveto“. Marsikdo bi jo bil tudi dal, a je bil prekomoden, da bi jo poslal. In tako leže na marsikaterem dijaškem stanovanju na policah zaprašene knjige, ki bi jih ljudstvo tako rado čitalo. Zato pa naj na vsakem dijaškem zavodu prevzame en dijak ali dijakinja nabiranje knjig in jih ob koncu leta pošlje „Prosveti“. Tekmujmo, kdo bode nabral večjo in boljšo knjižnico.

Eden, ki že nabira.

* * *

Najhujše, kar more človek sebi storiti, je: drugemu krivico storiti.

*

Ideje, od katerih danes živimo, so še vedno drobtine z revolucijske mize preteklega stoletja. To hrano pa smo žvečili in prežvekovali že skoraj predolgo. Pojmi zahtevajo nove vsebine in* nove razjasnitve. Svoboda, enakost, bratstvo niso več isto, kar so bili v časih pokojne giljutine. Ljudje hočejo le specialne revolucije, revolucije v zunanjem življenju, v politiki. Pa vse to je lapalija. — Glavno za kar gre, je zrevolucioniranje človeškega duha.

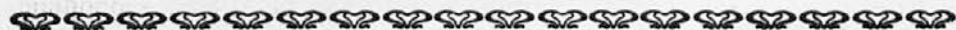
*

Boj za svobodo, to je kar ljubim — za svobodo samo ne dam nič.

*

Prokletstvo malih razmer je, da napravijo dušo majhno.

(Iz Ibsenovih pisem.)

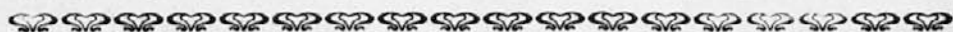

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Vsem tovarišem, ki so nam poslali prispevke, hvala! Dopisovanje za prilogo naj se organizira na vsakem slovenskem zavodu. O vsakem važnejšem dogodku na zavodu nas takoj obvestite, sicer pa pošiljajte redno kratka mesečna poročila v „vestnik“ — ki naj tvori vez med slovenskimi srednješolskimi mesti! V dopisih bodite mirni in objektivni, poročajte stvarno in resnično! — Iz naroda za narod! Urednik.

Razpis nagrad, ki smo ga objavili v zadnji „Prilogi“ ni imel preveč povoljnega vspeha. Ker se tovariši pritožujejo, da je bil rok prekratek, ga podaljšamo do **1. marca** t. l. ter upamo, da se tovariši mnogoštevilno odzovejo našemu vabilu. **Tudi druge**, (v razpisu ne izrecno imenovane) naloge sprejmemo v oceno.

gosp. K. in M. O kakšnih drugih agitacijah in o sklepanju kakšnih zvez tudi govoril nisem. — Upam, da te vrstice dovolj oživijo Vaš spomin in so Vam v popolno zadoščenje, da Vam ne bode treba proti mojemu „nekavalirskemu“ postopanju nastopati drugim „kavalirskim“ potom.

Spoštovanjem Ivan Steblovnik m. p.

Kakor hitro sem dobil to pismo v Ljubljano, kamor sem se odpeljal mej tem časom, pisal sem takoj zopet gosp. Ivanu Steblovniku, hoteč stvar še enkrat mirno poravnati, sledeče pismo:

Velecenjeni!

Ljubljana, 16. dec. 1907.

V Vašem pismu z dne 11. t. m. mi v žaljivem tonu skušate dokazati resnico Vaše laži. Z ozirom na to, da ste se zrazili, da sem jaz paktiral z Zarjani in jih skušal pridobiti za Taboritsko listo, bi itak Vaš dokaz, ki ga navajate v pismu, ne zadostoval. Toda stvar je celo drugačna:

1.) g. K. ni Zarjan; 2.) gosp. M. spoznal sem pa sploh še-le zvečer po občnem zboru v kavarni „Wien“, za kar imam priče, torej poprej ž njim sploh govoriti mogel nisem. — S tem je moja korespondenca z Vami končana. Preskrbel si bom torej, ker mi ga Vi ne marate dati, sam primerno zadoščenje. Vam pa očitam, da ste v tem slučaju nesramno lagali. Preskrbel bom, da zvedo zato vsi oni, pred katerimi ste v moji nenavzočnosti tako lažljivo govorili.

S primernim spoštovanjem cand. jur. Milan Korun m. p.

K temu pismu naj bi še to omenil, da imenovani g. K. sploh volilne pravice nima v akademični podružnici. — Na to svoje pismo pa sem dobil sledeči odgovor, v katerem je razprto tiskano vse, kar je gosp. Steblovnik sam počrtal:

Velecenjeni!

Gradec, 22. dec. 1907.

Ker ste Vi kot notorično znan knajfar svoje žaljivke, ki pa mene od Vaše strani popolnoma nič ne zadenejo, skrili pod zaprto kuverto, vsled česar si tudi pri sodnji ne morem poiskati zadoščenja, Vam ne odgovarjam na Vaša povsem neumna dokazovanja in prav nič duhovite izgovore, ampak naznanjam Vam svojo željo, da se blagovolite čutiti okloftanim na istem licu Vašega blagorodja, ki je ravnokar na vrsti.

V ostalem Vas pa pozivam, da se futrate v teh počitnicah v taki meri, da bode Vaše junaštvo, če tudi s pomočjo alkohola, narastlo tako, da si upate svoje žaljivke ponoviti na prihodnjem občnem zboru akademične podružnice.

Ivan Steblovnik m. p.

H koncu le še sledeče: Ker ste Vi gosp. cand. prof. Ivan Steblovnik, gotovo „neknajfar“, Vas jaz revni „knajfar“ vprašam, imate li Vi toliko poguma javno ponoviti vsebino svojega pisma z dne 22. decembra 1907? Jaz bi skoro dvomil o tem.

S tem končam.

V Ljubljani, dne 24. decembra 1907.

cand. jur. Milan Korun.

Če bo le zaleгло! „Slovenec“ je prinesel 4. januarja uvodni članek: „Popolna ločitev“. To se čita kakor poročila misijonarjev: Divjaki-radikalci nas hočejo kar žive požreti, niti zraka za dihanje nam ne privoščijo! Predragi v Kristusu, vaša dolžnost je, da nas podpirate! Ne pozabite pri nobeni priliki nam prijaznega „Leonovega starešinstva“! — Vsa stvar ni drugega, kot apel na klerikalne žepe. Obilo vspeha! — Da pa klerikalni javnosti pokažemo, kako jo „katoliški mladeniči“ vlečejo, jo opozorimo na sledeča

interesantna razkritja v omenjenem članku: ... „da tvori akad. kat.-nar. dijaštvo dobro desetino akademičnega slovenskega dijaštva in v najboljšem slučaju uživa „dobrote“ podpornih društev v razmerju 4 napredni elementi proti 1 „klerikalcu“ in da vlada v dijaških odsekih razmerje 4 : 2!“ — Ubogi zatiranci! Kakšna krivica se jim godi! Ena desetina jih je, ki uživajo samo eno petino podpor in imajo samo eno tretjino zastopnikov! Člankar je pisal resnico, in da je klerikalna javnost prepričana o zatiranju „katoliških“ dijakov, umemo spričo dejstva, da ji je „Slovenec“ evangelij in njegovi stavki dogme, ki se ne sme nad njimi dvomiti.

Neklerikalec.

„Podporno društvo za slovanske visokošolce“ v Gradcu gloda zadnja „Zora“ kar se da. Ne gre ji v glavo, da se je napredno dijaštvo vsaj deloma otreslo zajedavcev. „Da jih ni sram takšnega početja!“ vsklika v sveti ogorčenosti Zarjin predsednik Matija Malnerič. Da se razumemo! Pri omenjenem društvu se je pripetilo že več slučajev, da so gospodje iz „Zarje“ zamolčali ministrske podpore in „posojila“ Leonovega starešinstva. Faktum torej, ki ga menda tudi „Zora“ ne bo skušala utajiti, je, da Zarjani dobivajo podpore, pa jih zamolčujejo. Če dobe podpore nekateri, dobe jih tudi drugi, če so jih potrebni. Saj nam je ravno zadnja „Omladina“ razkrila slučaj, ko je Leonovo starešinstvo ponujalo „posojilo“ enemu, ki o njem niti prepričani niso bili, da je njihov. Koliko dobe šele zvesti pristaši! Če pa niso potrebni pri lastnih podpornih društvih, tudi pri „podpornem društvu za slovanske visokošolce“ niso. To je bil motiv, da se niso volili klerikalci. Da pa so nekateri izmed njih kljub temu dobili podporo, za to se naj zahvalijo onim, ki niso imeli toliko poguma, da bi dovršili, kar so začeli.

V stari strugi. Akademična podružnica „Cir. Met. družbe“ v Gradcu priredi v zvezi z žensko podružnico v februarju sijajen ples z vojaško godbo, salonskimi oblekami, visoko vstopnino in — z gotovim pričakovanjem deficita. Torej nekaj za „boljše“ kroge. Po našem mnenju je zašla akademična podružnica zopet na staro — krivo pot. Prireditve družbinih podružnic bi morale biti demokratične in nikakor ne gre izključevati z visoko vstopnino in zahtevo po salonskih oblekah priprostega ljudstva — potem pa tožiti, kako je graško Slovenstvo nezavedno. Le glejmo kako delajo Čehi v Gradcu, Kuharica, delavec, uradnik, dijak so na čeških veselicah dobrodošli in veseli gosti! Vrhutega so podružnice dolžne nabrane prispevke pošiljati centrali — za eventuelni deficit torej ne smejo porabiti prispevkov svojih članov : zoper to se že danes zavarujemo.

Kriva tega sijajnega plesa pa seveda ni ženska podružnica, ampak oni, ki so dali inicijativo in to so voditelji „akademične“, katero naj bi bila doletoletna slaba skušnja vendar že spametovala.

Nefrakar.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Tovariš I. R.: Imaš prav, toda za sedaj kaže še počakati. Trubarjev odbor „Omladina“, kot oficijelnemu glasilu narodno-radikalnega dijaštva ni poslal oklica — ergo ga ne moremo priobčiti. Smatrati bomo morali to dejstvo skoraj kot odklanjanje našega sodelovanja. „Prosveta“ je kot kulturno ljubljansko društvo povabljen. Kakor Ti, tako smo se tudi mi prav zabavali z vestjo, da je v očeh Trubarjevega odbora tudi ljubljanska „Sava“ kulturno (!) društvo. Sicer se pa ne boj, o pravem času spregovorimo odločno besedo. — Tov. I. V.: Tvoje notice sem moral odložiti. Ni prostora. Ravno tako se je zgodilo s prispevki nekaterih drugih tovarišev. — Dunaj: Vkljub prošnji prav nobenega odziva! Tega vendar ne zaslužim.

